

eneste dansk (eller norsk) soldat livet! Planen ser besnærende ud, og forfatteren har givetvis ret i, at det var muligt at gennemføre den med det forhånden-værende materiel og mandskab og uden nævneværdige militære tab – i hvert fald i første omgang; men bag den omhyggeligt udarbejdede operationsbefaling og det detaljerede tids-skema lurer bagklogskaben: Forfatteren ved, at angrebet kom tirsdag kl. 4.15; den viden er guld værd i planlægningen af en operation, der både fra dansk og tysk side først og fremmest skulle virke ved overraskelsesmomentet! Forfatteren ved også, at der var en nøje sammenhæng mellem tyskernes angreb på Danmark og Norge; men den sammenhæng var det anderledes vanskeligt at basere sin planlægning på i de tidlige april dage, end forfatteren giver det udseende af.

Lad disse indvendinger være, hvad de være vil; mere problematisk er det, at hele operation »Springbræt« forekommer at udspille sig på en isoleret militær øvelsesplads, hvor civilbefolkningen er mere eller mindre ude af billedet, undtagen når den skal bruges til at forøge planens effekt ved at gå i strejke (!) eller ved på anden måde at vise sine – efter forfatterens mening – markante anti-tyske og pro-norske holdninger. Generne for civilbefolkningen ville have været beherskede, siger A. R. Jørgensen, og det skal nok holde stik, så længe man som forfatteren kun beskæftiger sig med ulemperne ved en afbrudt banelinie eller en opløjet flyveplads; men i det øjeblik tyskernes reaktion på en operation »Springbræt« drages med ind i opgørelsen, ændrer billedet sandelig karakter. Dette forhold interesserer tydeligvis ikke forfatteren særligt, og derved kastes der et lidt urealistisk skær over hele operationen.

Netop spørgsmålet om tyskernes

modforholdsregler over for den danske befolkning måtte veje tungt for politikerne, og det er derfor svært at dele forfatterens opfattelse af, at man ikke kan udelukke, »at regeringen, eventuelt med mindre ændringer, ville godkende resten [d.v.s. de defensive elementer] af »Springbræt««. Regeringen undervurderede nemlig næppe den danske befolknings vilje til at yde ofre, således som forfatteren hævder, den vidste tværtimod, at befolkningen ikke var parat til at lade sig sønderbombe hverken for nordmændenes skyld eller af hensynet til omdømmet i udlandet! Det kan være beskæmmende at måtte konstatere det, men det forekommer ikke desto mindre at være en mere realistisk vurdering end forfatterens.

A. R. Jørgensens bog bygger på et omfattende materiale, og fremstillingen er så spækket med citater, at det ind imellem kan være vanskeligt at få øje på forfatteren. Et noteapparat ville have ydet sit lille bidrag til en klarere præsentation og samtidig have imødekommet læserens krav om en rimelig verifikationsmulighed. Trods disse indvendinger må bogen siges at være ganske velskrevet, og den er først og fremmest et særdeles spændende, tankevækkende og provokerende bidrag, der trods sine svagheder føjer en ny dimension til debatten om 9. april.

P. C. Willemoes Jørgensen

Erik Kjersgaard: *Besættelsen 1940-45, bd. 1 Lysene slukkes; bd. 2 Freden forberedes*. (Politikens Forlag, 1980 og 1981). 336 s. og 336 s.

Besættelsestiden er nærmest uopslidelig. Der disputeres stadig i emner fra dette korte forløb af Danmarkshistorien, og disse år bringer erindringer på stribe af mennesker, der først nu omkring otiet har fået tid til at nedfælde

dem. At den folkelige interesse for denne tid stadig er levende er baggrunden for, at Politikens Forlag har kunnet udgive nærværende værk, der imervæk koster 3-400 kr., og som kun de færreste kan trække fra!

En egentlig koncentreret fremstilling af hverdagslivet under besættelsen fandtes ikke i forvejen – Sigurd Jensens *Levevilkår under besættelsen* har et andet sigte – så forlaget har fundet en niche samt den ideelle forfatter til skræppe produktionsbetingelser med begrænset tid til udførelsen. Markedsføringen, som samme forfatter ikke skal pålægges ansvaret for, er lidt vulgær. I det udsendte pressemateriale anføres det, at bogen ikke er et opkog af de så ofte fortalte heltegerninger, som blev gennemført af de få i modstandsbevægelsen. Nej, dette her handler om den almindelige danskers hverdag. Det er lidt boulevardagtigt og fører frem mod den opfattelse, at besættelsen mestendels var noget med løbesod og swingpjatter.

Kjersgaards fremstilling er veloplagt. Han udlægger en sand spærreild af kendsgerninger. Det kan godt virke lidt trættende for læseren med de mange facts, for der mangler ind imellem en perspektivering af indholdet. Især i bind 1 lyner Skrap dog et par gange, så man ser, hvor godt værket kunne være blevet. Alsang og algang, disse sære fænomener, placeres overbevisende – om end lidt kynisk – hvor de hører hjemme; desværre haster Kjersgaard bestandig videre.

Af afgørende betydning for et værk som dette er disponeringen. Af indholdet kan nævnes kulturlivet, forsynings-situationen, forlystelseslivet, kvindeliv, nordisme, sortbørs – blandt vigtigere ting, men værket når meget langt omkring. Kirkelige forhold beskrives i et kapitel, der bærer navnet *Drømme og længsler*, film under titlen *Stimulan-*

*ser*. (Det kunne såmænd i sammenhængen have været omvendt.) Man kan undre sig over, at der under omtalen af kulturlivet ikke er blevet plads til det gennembrud for børnebogen, det kom til under krigen. Egon Mathiesen nævnes flere gange i seriøs kunstsammenhæng, men var hans vigtigste indsats ikke i tiden, at han producerede »Frederik med bilen« i 1944? Her var jo midt i krigens mørke en lille perle af et antiracistisk manifest. Dispositionen synes især båret af, hvad aviserne har kunnet give, og dette er en mangel. Tidens sym- og antipatier unddrages derved grundig behandling, og der er ikke meget om forholdet i det daglige mellem befolkning og besættelsesmagt. Hvorledes var livet omkring militærforlægningerne? Anmelderen husker f.eks., at ungarske okkupations-tropper helt uden smålighed blev indbudt til at deltage i festlighederne på befrielsesaftenen, hvilket de gjorde med ikke mindre glæde end de hidtil okkuperede. Hvad med den private indkvartering af tyske officerer? I de senere krigsmåneder blev tyskernes telefoner aflyttet, og udskrifterne kunne måske være en rimelig kilde på dette område.

Billedopsætningen bidrager til, at værket godt kan forekomme lidt monotont. Det skal siges med det samme, at billedredaktøren Stig Hornshøj-Møller har skaffet nogle særdeles gode billeder til veje. Måske skulle han have været mere tilbageholdende med at tage så mange tegninger og grafiske fremstillinger med fra Hvem-Hvad-Hvor; de er lidt kedelige. Men det er værre, at billedformaterne synes valgt udelukkende efter æstetiske kriterier. Der er rask væk brugt helsider på billeder uden direkte forbindelse til i hvert fald *besættelsen*, mens en selskabssang, lavet til en fest for sønderjyske værne-magere (hvilket fund!) skal læses med

lup. Bøgerne har et fælles navneregister, men desværre intet emneregister.

*Ib Gejl*

Søren Schou: *De danske Østfrontfrivillige*. (Suenson, 1981). 203 sider.

Søren Schou er litteratur-sociolog; nærværende bog kalder han et essay, angiveligt fordi bogen er et forsøg på en tværvideenskabelig fremstilling. Sigtet er *bevidsthedssociologisk*, hvad der for en historiker godt kan føre til polygon diffusion omkring emnet, der i sig selv i det mindste er entydigt historisk. Forfatteren er, skal det siges, velskrivende og velorienteret i emnet, om end han er lidt snakkesalig og indirekte; og lidt jomfrunalsk. Han afstår fra at opsøge gamle frivillige for at undgå »loyalitätsrelationer«, der kunne svække eventuel analytisk skarphed. En sådan betragtning gør selvfølgelig stueren, men »loyalitätsrelationer« kan vel lige så godt styrke skarpheden? I virkeligheden burde historikerne have sikret langt flere beretninger fra frikorpsfolk. De kunne ligge, til det var muligt at behandle dem objektivt. Tabernes beretning er lige så vigtig som vindernes, mindst. I øvrigt er Søren Schous generelle approach til de frivillige den samme som forfatteren Erik Ålbæk Jensens: de vandrede frivilligt over kridtstregen. Et frugtbart udgangspunkt.

Efter en god indledning, hvor forfatterens overblik kommer til sin ret, fremtræder bogen i 3 dele. Først beskrives østfrontsoldatens sociologi og psykologi ud fra de eksisterende videnskabelige undersøgelser (især Karl O. Christiansens og Thomas Sigsgårds). Derefter præsenteres nogle soldaterbiografier, og endelig behandles i sidste afsnit Ålbæk Jensens roman *Kridtstregen*. Ud fra denne disposition søger forfatteren at belyse de frivilliges bag-

grund i socialpsykologisk freudiansk perspektiv med skyldighed til Fromm og Reick. Han gør opmærksom på, at bogen er skrevet af en litterat og ikke af en historiker; hvorpå han definerer forskellen på en måde, der åbner mulighed for litteraten til at komme på sporet af en anden slags historie, den menneskelige bevidstheds i særlig tids- og klassemæssig prægning; idet han dog forbarmer sig over materialistisk orienterede historikere, der kan mødes med litterater i interessen for historien som totalitet af objektivt og subjektivt! Det er jo mageløst. I afsnittet med soldaterbiografierne arbejder Søren Schou noget ujævnt. Hans stærke tilknytning til den freudianske metodik gør, at nogle frivillige for ham er langt mere spændende end andre; allerbedst har han det, når han udkrystalliserer seksualiteten i foretagendet. Artillerister med sans for landskabelig skønhed undgår således ikke betegnelsen fallisk aggressor, når de »hamrer den ene artillerigranat efter den anden ind i disse yndige bakker og skove«. Schou påviser, at flere frivillige var socialiseret ind i seksuelle frustrationer. Var det specifikt for de frivillige? Gjaldt det ikke modstandsfolk lige så vel, idet det vel var et fællestræk for mennesker, der i perioden kom fra småborgerlig-patriarkalske hjem?

Som bogens tredje del kommer gennemgangen af Ålbæk Jensens væsentlige roman *Kridtstregen*. Det er en spændende og kompetent analyse; men det er svært for en historiker at klare sammenstillingen af dokumentation og fiktion: Hardy Bunken ved siden af Palle Hardrup. Hvis bogen er skrevet for bevidsthedssociologer, skal man som historiker ikke gå i rette med forfatteren. Historikeren ville nok gå mere direkte på Ålbæk Jensens baggrundsmateriale og mindre på, hvad han har brugt det til.